

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC AL SCRITORILOR BASARABENI. PORTRERE LITERARE

Oxana GHERMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

CODRU, Anatol (1.V.1936, Molovata Nouă, Dubăsari – 17.VIII.2010, Chișinău), poet, traducător, regizor de cinema.

Este fiul Titianei (n. Stăncuță) și al lui Ion Codru. Absolvește clasele primare în satul natal, urmează școala medie în orașul Dubăsari, apoi își face studiile la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1958-1963). Debutează cu volumul de versuri *Noapți albastre* (1962). Activează în calitate de redactor literar la săptămânalul *Cultura Moldovei* (1964), este redactor la Editura „Cartea Moldovenească” (1965-1968), de unde va demisiona în semn de protest față de reprimarea de către cenzură a volumului *Basmaua* de Ion Vatamanu. Urmează cursurile superioare de scenaristică și regie de film documentar din Moscova (1969-1971), perioadă în care îi apar cărțile de poezie *Îndărătnicia pietrei* (1967) și *Feciori* (1971). Se afirmă ca regizor. Primul său film, intitulat *Trânta*, a fost realizat în anul 1968, decernat cu Premiul I pentru regie la Festivalul de filme din orașul Minsk (1968). Este regizor la Studioul Cinematografic „Moldova-Film” (1968-1997), unde a turnat în jur de treizeci de filme documentare. Îi apar volumele de versuri *Piatra de citire* (1980) și *Mitul personal* (1986). Este distins cu titlul Maestru în Artă (1987) și cu Premiul de Stat al R. Moldova (1991). Din 1993 este președinte al Uniunii Cineaștilor din Republica Moldova (1993-2003). Devine membru de onoare al Academiei Internaționale de Film „Nika” din Rusia (1994). Publică volumele de poezie *Bolta cuvântului* (1997) și *Întâmplarea mirării* (1998), pentru care i se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor din RM. Este membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei (1999). A tradus din poezia lui A. Voznesenski, M. Țvetaeva, V. Pșavela, S. Kaputikian, L. Martînov ș.a.

Aflat în căutarea „felului de-a zice despre noi”, Anatol Codru creează o expresie poetică densă, pe alocuri tăioasă, cu greutate semantică, întruchipând spiritul etnic într-o „piatră de neam”. Eul poetic duce povara unei conștiințe lucide, care percepe lumea în adevărata ei înălțime și în tainica ei profunzime („floarea de soc căzută ca-n vecie pe satul de străbuni de sub pământ”). Această lume poartă chipul „Plaiului-părinte”, un *axis mundi*, un paradis redobândit, plin de „floarea teiului,/ care muncește mult./ La întemeierea soarelui, acasă” („Doar pentru faptul...”), cu „văzduhul îngroșat de lumină” („Pasărea vine”), cu iarba înaltă („Ce iarbă înaltă: au fost îngropați/ Străbunii noștri cu bărbile-afară”), toate alcătuind o „Patrie cântând”, ale cărei ecouri reverberează în lirica lui Anatol Codru. Neamul împrumută imaginea unui arbore („Frunzoasă nuntă”) în care fiecare suflet e ca o frunză ce crește între altele. Pe tema limbii materne, vocea poetică e în rezonanță cu a lui Alexei Mateevici, însă extinzând dimensiunile estetice ale limbii la cele ale universului: „Toate-s citire sacră și cazanii: ramul cu prunci, fecioarele Marii și bivoliile înflăcărați cu lapte” („Letopiseț”). Ca într-un templu al culturii, în poezia lui Anatol Codru răsună nume ale culturii naționale – „Brâncuși”, „La baștina lui Petru Zadnipru”, „Liviu Deleanu” ș.a.

Numele țării este cântat în poezia în proză (amintind structural de „Cântarea României” de Alecu Russo) „Imn rostit la răsăritul soarelui”, care reia mitul întemeierii Moldovei într-o suită de definiții metaforice: „Moldovă,/ gură de ciobăniță, miere de îndulcit clopotul de piatră// [...] Moldovă, izvodire dreaptă, fără-apus, floare care arde la străbuni pe gură; leagănul prunciei mele-n răsărit...// ... ctitorind în piatră graiul acesta sfânt, românesc/ clopot de vecie,/ viața fără moarte!”. Poezia ridică, prin expresii metaforizate, numele pământului natal în ierarhia celor sfinte; numele țării este raportat mișcării elementelor cosmice („Ciocârlii”). E de remarcat faptul că, vorbind despre patrie, despre neam, Anatol Codru nu se referă doar la Moldova, ci la întreaga etnie românească. În textul „Drob de țară”, poetul cântă frumusețea tristă, pietrificată în sare a Ardealului: „Ardealul nu e plânsul infinit./ În solnițe să-l aibă fiecare// Român care de sare e albit/ Să-și poarte în oase drobul lui de țară”. Această tristețe profundă străbate și poezia „Nunta în Ardeal”, dar și textul „Nunta” care, deși încifrează imaginea spectaculoasă a nunților basarabene, în care nu se pune atât temeiul unei căsnicii, cât fundamentul unei existențe umane, atinge ideatic câteva motive universale precum Marea trecere, infinitul, veșnicia. Motivele se împletesc în expresii surprinzătoare în poezia „Veșnica veghe”: „Și totu-i rai de dureri peste vremei,/ Și totu-i un zbucium de-a fi și a

nu fi/ De peste vecii, ora lumii dintâi,/ Pe care-o refuzi, o aprobi și o temi...”. Eul liric contemplă asupra destinului, asupra vieții, împlinirilor și suferințelor omului, în noțiuni în care individualul se diluează în general-uman.

În „Maică de plai” poetul construiește o imagine universală a ființei materne, în care se topesc fragmente de cosmos („copacii înfloresc în harul ei”, „fiii o cred că-i steaua rătăcind”, „veciile o știu și-o țin aproape, ca o fântână izvorând mereu cu lacrimile noastre sub pleoape...”). Mama poartă un nume uman și divin, ceresc și pământesc – Maria. În alt context („Modestie”), mama are numele Domnica și e ancorată într-un spațiu al așteptării neconținute. Iar feminitatea, ca dar divin, capătă expresie în poezia „Ana-Maria”. Înțelepciunea seculară se împletește cu îndemnuri de a proteja cele sfinte, de a le înmulți, în texte în care este chemată generația tânără să-și înalțe făptura cu demnitate („Feciori”, „Surori”). Vocea mesianică a eului creator răsună și în versurile în care poetul cheamă la rădăcini, la liniștea timpurilor îndepărtate („Un drum se-ntoarnă înapoi”), la origini („Alb, mult alb”). Oamenilor de la țară li se conturează chipuri de sfinți, de domni pe care îi binecuvântează universul cu frumusețe trupească și curățenie sufletească („De Ioni, de Marii”, „Aista-i omul nostru cel Ion”, „Voi”), care rămân aproape neatinși de schimbările civilizației: „Sateliții vă roiesc pe la tâmpole,/ ci vouă nici că vă pasă, nici că vă vine/ Să ridicați ochii tăciunoși din țărână//... Și nici teamă nu vă e de nimic pe lume,/ Întoarceți capul doar numai când vă strigă pe nume” („Voi”). Țăranii, în uimitoarea lor simplitate, au chipuri de giganti prin forța pe care o descarcă în pământ, prin sânguință și ambiție, dar și prin înțelepciunea coaptă în liniștea puținelor clipe de odihnă.

De la poezia în proză, Anatol Codru trece la poezia în vers liber, în structuri asimetrice, care încorporează scurte definiții metaforice ale marilor teme („Dragoste”). Între cele sfinte, între cele vitale pe care le cântă lirica lui Anatol Codru se află pâinea („Pâine”, „Bunul mesei”) și vinul („Moment bahic”, „Hrisov în toamnă”), sarea, lacrima și roua („Patria de om”), cuvântul („Deci, verb mai întâi”, „Cuvântul ară”, „Metaforă”, „Onomatopee” ș.a.). Unul dintre motivele care denotă cel mai vast spectru de semnificații este cel al pietrei. Piatra, în poezia lui Anatol Codru, este un element esențial, care stă la temelia lumii („Piatra asta de pământ”), care se caracterizează și prin duritate, rigiditate, statornicie, dar și prin mobilitate, prin posibilitatea de a lua forma unui chip uman, de a construi o casă, o fântână, o vatră.

Piatra este metafora prin care eul poetic își exprimă sentimentul de neam, de apartenență: „Căci al vostru, al tuturor,/ Am să fiu cât piatra-vatră”. Piatra apare în poezie sub diverse forme și înfățișări: piatră de moară, piatră scumpă, piatră

de-olmaz, „piatră de amiază”, „piatră de fier”, „piatra frunzei”, „piatră de copii”, „piatra pietrei”. Cuvântul „piatră” pare să semnifice natura unui lucru, esența lui. Pietrarii, ființe arhaice, atemporale, muncesc la înființarea unor lumi în pietrările lor: „Pietroase spații detronând,/ Pietrarii, dincolo de eră,/ Și dincolo de infinit,/ Coboară-n propria lor soartă/ Unde de vii s-au fost zidit..../ Unde mai dincolo de moarte/ Din piatra pietrei piatră scot” („Pietrarii”). Mitul Meșterului Manole este generalizat, ridicat la esența omului care sparge natura cosmică, care construiește ca un Dumnezeu înalte arhitecturi din piatră (turnul de piatră, clopot de piatră). Piatra este creatoare de mituri („Piatră din piatră”, „Durută, lacrima pietrei”) și un motiv de întoarcere la mit („Pietrele grece”, „Meșterul Manole”). Vorbind despre piatră, eul liric tinde a atinge piatra filosofală, de a ajunge la „metafizica ideii de piatră”, de a percepe „starea de absență a pietrei”, de a face o tangență între individuația omului și creșterea pietrei („Piatra e continua ei naștere de sine,/ E venirea plecării ei de oriîncotro/ Către ea”). Poezia din ultimele volume este gravă și plină de durere, de regretul că omul este prins în vârtejul materiei și, în aceste condiții, spiritul degradează.

Ușor nostalgică, cu aură de cronică, ținând în profunzimea existenței umane, în esența ființei etnice, poezia lui Anatol Codru reușește, precum își propune, să „nimbeze cu gânduri” fruntea cititorului, să-i curețe gândirea până la un singur temei; or, în concepția autorului, menirea primordială a poeziei este cea de decantare, de limpezire interioară, de catharsis.

Scrieri:

Nopti albastre. Chișinău, 1962.

Îndărătnicia pietrei. Chișinău, 1967.

Versuri, pref. M. Dolgan. Chișinău, 1969.

Feciori. Chișinău, 1971.

Portret în piatră, pref. Mihai Cimpoi. Chișinău, 1978.

Piatra de citire. Chișinău, 1980.

Mitul personal. Chișinău, 1986.

Bolta cuvântului. Chișinău, 1997.

Întâmplarea mirării, pref. Arcadie Suceveanu. Chișinău, 1998.

Ruperea din neființă, pref. Ion Ciocanu. Chișinău, 1999.

Repere bibliografice:

- 1 BANTOȘ, Ana. Anatol Codru: recuperarea autenticului. În: *Limba Română*, 2006, 4-6 (130).
- 2 BUTNARU, Tatiana. Anatol Codru și mitologia autohtonă. În: *Metaliteratură*, 2007, 3-4 (16).
- 3 BUTNARU, Tatiana. Viziuni mitico-folclorice în creația lui Anatol Codru. În: *Philologia*, 2008, 1-2 (236).

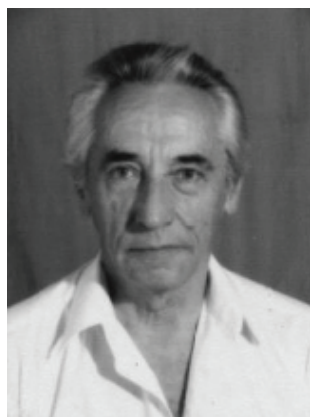
- 4 CIMPOI, Mihai. *Alte disocieri*. Chișinău, 1971.
- 5 CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Arc, 1996.
- 6 CIOBANU, Anatol. Obsesia valențelor majore. În: *Literatura și Arta*. 1986, 1 mai.
- 7 CIOCANU, Ion. Anatol Codru. În: *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chișinău: Litera, 1998.
- 8 CIOCANU, Ion. Dincolo de stihia metaforică. În: *Literatura și Arta*. 1981, 5 martie.
- 9 DOLGAN, Mihail. *Anatol Codru. Mitul personal*. Chișinău: Literatura artistică, 1986.
- 10 DOLGAN, Mihail. *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*. Chișinău, 1988.
- 11 GROSU, Lilia. Anatol Codru – „Dulcele cuvânt de piatră” sau permanența pietrei întruchipată-n cuvânt. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*. 2009, 5.
- 12 LEONTE, Carmelia. *Basarabia poetului*. DL, 1998, 4.
- 13 MORARU, Anatol. Valențele orficului în lirica lui Anatol Codru. În: *Limba română*. 1996, 5-6.
- 14 NAZAR, Valeriu. Anatol Codru. În: *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău: Prut Internațional, 2007.
- 15 OLĂRESCU, Dumitru. Anatol Codru. Interferența limbajelor: poetic și cinematografic. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ediția a X-a, Chișinău, 2018.
- 16 OLĂRESCU, Dumitru. Anatol Codru. Realitatea la modul poetic. În: *Akadosmos*. 2016, 3 (42).
- 17 ROȘCA, Timofei. Sincronizări brâncușiene în poezia lui Anatol Codru. În: *Metaliteratură*. 2003, 8.
- 18 ROTARU, Parascovia. Ion Creangă – ultimul film al lui Anatol Codru: motive confesionale. În: *Arta*. 2011, 1.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Vlad CARAMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6679-1173>

APETRI, Dumitru. (21.X.1940), com. Târnauca, jud. Dorohoi, azi raionul Herța, reg. Cernăuți, Ucraina. Cronicar cultural, critic și istoric literar. Studiile profesionale, după absolvirea școlii din sat (Târnauca), le desfășoară la Colegiul Cultural-Educativ (1958-1960), apoi la Universitatea de Stat din Cernăuți, Facultatea de Litere (1962-1967) (teza de licență *Traduceri rusești și ucrainene din lirica eminesciană*), doctorantura la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Moldova (1971-1974), doctor în filologie 2005 (tema *Receptarea literaturii ucrainene în Republica Moldova între anii 1924 și 1984*), conferențiar cercetător din anul 2007. Lucrează mai întâi ca profesor, director de școală, lucrător literar și corespondent special la ziarul „*Zorile Bucovinei*”; din 1974 – cercetător științific la Academia de Științe din Moldova, lector superior la Institutul Republican de Perfecționare a Cadrelor Didactice (1986-1988) și, din 1999, la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și Universitatea din Comrat; actualmente - cercetător științific coordonator la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Debutază publicistic în anul 1961, literar în 1968, în culegere colectivă în 1979, editorial, monografic, în anul 2000 la Timișoara cu volumul *Bucovina. Cultură, personalități, destine* (pentru care obține Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru debut). Devine consecutiv membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova și România. Pe parcursul vastei sale activități semnează cronici, studii, articole, profiluri literare și eseuri despre scriitorii români clasici și contemporani. Este autorul a peste 400 de materiale diverse ca gen, în care examinează probleme de traducere artistică, procesul literar din Bucovina, evoluția raporturilor literare româno-ruso-ucrainene, în special, aspectul receptării operei eminesciene în spațiul cultural est-slav, a operei lui T. Șevcenko și a literaturii ucrainene din sec. XX în spiritualitatea românească de la est de Prut. Bazându-se pe experiența științei literare comparative în studierea receptării fenomenelor literare, autorul propune un model propriu de investigare a problemei. Procesul receptării e demonstrat la trei niveluri:

1) traduceri literare; 2) reflectare artistică și 3) interpretarea critică a traducerilor și a reflectării artistice. Astfel, demonstrează că evoluția versiunilor tezaurului artistic este forma principală a dialogului cultural și intercultural. În continuare, oferă profiluri literare despre savanți filologi, schițe și crochiuri despre oameni de cultură și artă, profesori, cronici literare despre evenimente însemnate din domeniul literelor române, ruse și ucrainene, traduceri din eseistica unor scriitori ruși și ucraineni. Publică studii, articole, proză scurtă, prefețe și postfețe în diverse cărți apărute în R. Moldova, Ucraina și România.

Colaborează la revistele: *Literatura și arta, Nistru, Cultura, Revistă de Lingvistică și Știință Literară, Septentrion literar, Contrafort, Destin românesc, Basarabia, Limba română, Glasul Națiunii, Făclia, Viața Basarabiei, Timpul, Akademos, Concordia, Revista română, Metaliteratură, Philologia* ș.a. Participă la congrese, conferințe, simpozioane, colocvii, întruniri cultural-literare naționale și internaționale la București, Chișinău, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Kiev, Cernăuți ș.a.

Scrieri:

Lire înfrățite (ediție bilingvă, în română și ucraineană). Ch., 1979.

Vasile Bogrea. Scrieri alese (volum îngrijit în colab.). Ch.–Buc., 1998.

Omagiu lui Taras Șevcenko (selecția, redacția și coautor). Ch., 1999.

Bucovina. Cultură, personalități, destine. Timișoara, 2000.

Românii din jurul României (coautor). Buc., 2003.

Dialog intercultural. Aspecte ale receptării literare. Ch., 2006.

Eseuri și profiluri literare. Ch., 2007.

Arta replăsmuirii artistice. Ch., 2008.

Atitudini și opinii. Ch., 2010.

Dimineți cu brumă. Micronuvele, schițe-portret. Ch., 2010.

Igor Crețu, maestru al cuvântului (antologator și coautor). Ch., 2012.

Martiriul transnistrean sub jugul totalitar rusesc (coautor, redactor stilizator). Ch., 2013.

Cronici literare și culturale, cărți, personalități, evenimente. Ch., 2015.

Amiezi răcoroase: Nuvele, schițe-portret, crochiuri, evocări. Ch., 2016.

Eminescu sporind a lumii taină. Culegere de studii, articole, cronici și recenzii. Ch., 2020.

Amurguri. Proză scurtă. Ch. 2020.

Repere bibliografice:

- 1 BEJENARU, Ion. O carte prețioasă. În: *Lit. și arta*. 2011, 19 mai.
- 2 BURLACU, Alexandru, CARAMAN, Vlad. *Bucovina literară...*, „Septentrion literar”. Cernăuți, 2001, nr. 1-2.
- 3 BURLACU, Alexandru. Dialog intercultural. Aspecte ale receptării literare. În: *RLȘL*, nr. 3-4, 2007.
- 4 BURLACU, Alexandru. Dumitru Apetri despre un dialog intercultural, în vol.: *BURLACU, Alexandru „Texistențe”*. Chișinău, 2007.
- 5 BURLACU, Alexandru. Dumitru Apetri grăbindu-se încet. În: *Literatura și arta*. 2010, 21 oct.
- 6 BURLACU, Alexandru. Un hermeneut al receptării, Dumitru Apetri. În: *Texistențe*. Vol. 3. Chișinău, 2012.
- 7 CENUȘĂ, Felicia. Bucovina: destine literare. În: *Metaliteratură*. Analele Facultății de Filologie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău”. Vol. 3, 2001.
- 8 GAFTON, Marcela. Spațiul bucovinean și pana unui spirit laborios. În: *Țara*. 2000, 3 oct.
- 9 GÂRLEA, Olesea. Dumitru Apetri – un colecționar subtil de trasee existențiale. În: *Realități Culturale*. Nr. 3. 2019, p. 16-17.
- 10 GHEORGHITĂ, Eugen. Omul care a făcut din poezia universală propria sa poezie. În: *Literatura și arta*. 2012, 27 sept.
- 11 GRATI, Aliona. Despre traducerea ca artă și dialog intercultural, În: *Glasul Bucovinei*. Cernăuți - București, 2010, nr. 2.
- 12 JOSU, Nina. Un distins scriitor bucovinean – Dumitru Apetri. În: *Literatura și arta*. 2010, 28 oct.
- 13 NECHIT, Ion. Igor Crețu, un traducător cu suflet de poet. În: *Jurnal de Chișinău*. 2012, 7 aug.
- 14 PASTUH-CUBOLTEANU, Vitalie. Dimineți cu brumă. În: *Literatura și arta*. 2012, 3 ian.
- 15 PASTUH-CUBOLTEANU, Vitalie. Igor Crețu, maestru al cuvântului. În: *Făclia*. 2013, 12 ian.
- 16 PAVEL, Vasile. Un harnic cercetător literar. În: *Literatura și arta*. 2000, 26 oct.
- 17 PÂNZARU, Sava. Un studiu despre receptarea literară. În: *Metaliteratură*. 2007, nr. 1-2.
- 18 RACHIERU, Adrian Dinu. Întâmpinare, pref. la vol.: *Dumitru Apetri, Bucovina. Cultură, personalități, destine*. Timișoara, 2000.
- 19 ȘPAC, Ion. O carte despre Bucovina. În: *Literatura și arta*. 2001, 31 mai.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Mariana COCIERU

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7707-525X>

GAȚAC, Victor. (2.VI. 1933) Ilustrul etnolog Victor Gațac s-a născut la 2 iunie 1933 în familia lui Mihail și a Olgăi Gațac stabiliți cu traiul în orașelul Lipcani, jud. Hotin (azi în rn. Briceni), localitate cu valoroase tradiții etnofolclorice, atestată documentar la 17 iunie 1429, pe vremea domniei lui Alexandru Vodă cel Bun. Studiile primare (clasa I – școală ucraineană; clasele II-IV – școală românească) și secundare le-a urmat în localitatea de baștină, absolvind Școala medie nr. 1 cu predare în limba rusă în 1950, cu diplomă de excelență. Exponent al generației copiilor Basarabiei, care au simțit pe viu consecințele dramatice ale războiului, a cunoscut și greutățile perioadei postbelice, și anii cumpliți ai foametei și ai totalitarismului opresiv. A fost un copil sârguincios, pasionat de lectură și setos de cunoștințe.

În 1950 vine la Chișinău, susține examenele de admitere la Facultatea de Filologie a Universității de Stat, pe care a absolvit-o în 1955 cu calificativul „eminent”. Atât colegii de facultate: Nicolae Raevschi, Ion Șpac, Vladimir Beșleagă, Claudia Polercă, Olga Amariei, Gheorghe Suruc, cât și profesorii universitari: Vasile Coroban, Nicolae Corlăteanu, Petru Mezențev, Tatiana Vasileva ș. a. au intuit în tânărul student Victor Gațac germenele unui remarcabil filolog, pasionat deopotrivă de cercetarea diverselor subiecte ce țin de literatură, lingvistică și cultura tradițională. Peste ani, într-un autograf destinat discipolului său, acad. Nicolae Corlăteanu avea să recunoască cu aleasă considerație: „Mă mândresc mult, ca prim îndrumător științific al fostului meu student la Universitatea de Stat din Chișinău, Victor Gațac, care tinde și, în mare parte, a atins culmile științei folcloristice nu numai din sud-estul Europei, ci și din lumea întreagă. Cărțile pe care le-a publicat fac față celor mai moderne concepții ale folcloristicii mondiale”.

Fiind student în anul al III-lea, debutează la ziarul „Молодёжь Молдавии” cu articolul *Уникальная книга* cu referire la *Cazania lui Varlaam*, articol prilejuit de consemnarea a 310 ani de la editarea primei cărți românești. În anul următor publică în „Советская Молдавия” și ziarul Universității de Stat „Сталинец” câteva articole despre scriitorii Vasile Alecsandri, Mihail

Koțiubinski, Andrei Lupan etc. În anul absolvirii universității, debutează și în calitate de raportor la o conferință a tinerilor cercetători filologi în or. Odesa.

După finalizarea studiilor superioare, Victor Gațac este admis la doctorat (aspirantură, pe atunci) la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova. În calitate de conducători științifici la teza de doctorat i-a avut pe consacrații savanți ruși Vladimir I. Cicerov și Dmitrii E. Mihalici. Alături i-au fost și alți eminenti oameni de știință, cum ar fi: Piotr Bogatâriov, Vladimir Propp, Chiril Cistov, Victor Jirmunski, Boris Putilov. Grație sprijinului acestor minți luminate ale etnologiei ruse și al studiilor acestora, tânărul aspirant s-a format ca om de știință, aducând o contribuție substanțială la cercetarea poeziei cântecelor epice, considerând-o fundamentală pentru investigarea comparativ-istorică a eposului folcloric haiducesc. Sub conducerea lui Vladimir I. Cicerov deprinde metodologia cercetărilor de teren: principiile de colectare/ înregistrare a creațiilor etnofolclorice, descifrarea/ pașaportizarea și conservarea acestora, studierea și valorificarea folclorului în corespundere cu noile tendințe științifice ale etnologiei moderne europene.

După 3 ani de studii de doctorat, în 1958, revine la Chișinău și este angajat în funcție de cercetător științific la Sectorul de folclor al Institutului de Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice. În 1959 prelucrează literar și publică la editura „Detghiz” [«Детгиз» edita cărți pentru copii] din Moscova prima culegere de povești populare din Basarabia, alcătuită de Gr. Botezatu, pentru care semnează și studiul introductiv *Лейся, свет, впереди, тьма, стелюсь позади: Молдавские народные сказки*.

Asemeni multor folcloriști consacrați, abordează o direcție importantă în activitatea de cercetător al creației populare, anume efectuarea campaniilor de teren. Alături de colegii de sector, Victor Gațac participă la culegerea și sistematizarea constituentelor de patrimoniu cultural imaterial, pledând pentru o cercetare științifică echidistantă și argumentată cu probe veridice identificate pe teren.

În anul 1960, la Institutul „Maxim Gorki” din Moscova, își susține teza de doctor în filologie, specialitatea folcloristică: *Молдавские и румынские эпические песни о гайдуках и некоторые вопросы их соотношения с южнославянскими (Cântecurile epice haiducești din Moldova și România și unele aspecte ale relației lor cu slavii de sud)*.

În 1962 părăsește Chișinăul, stabilindu-se cu traiul la Moscova, fiind angajat în calitate de cercetător științific la Institutul de Literatură Universală „A.M. Gorki” ca mai apoi, în 1966, să fie desemnat șef al Sectorului de

studiere a creației populare, funcție pe care o va deține până în anul 2012. În 1976, obține titlul de doctor habilitat în filologie cu teza *Восточнороманский героический (войницкий) эпос/ Eposul eroic (voinicesc) est-romanis*, iar în anul 1989 – titlul științifico-didactic *profesor universitar*. Din 1988 a activat în calitate de membru al colegiului de redacție al revistei *Известия РАН. Серия литературы и языка (Buletinul Academiei de Științe Seria Literatură și Limbă)*, iar din 2000 este redactor-șef al acestei publicații. Aici desfășoară o activitate științifică prodigioasă. Evocatoare, în acest sens, sunt cele peste 300 de publicații (multe dintre ele apărute în diverse țări și limbi), printre care câteva monografii privind folclorul diferitelor popoare romanice, slave și al minorităților naționale din Siberia și Extremul Orient: *Восточнороманский героический эпос: исследование и тексты (Eposul eroic est-romanis: Studii și texte, 1967)*; *Текстологическое изучение эпоса (Studiul textologic al epoului, 1971, în colaborare cu A.A. Petrosean)*; *Фольклор и молдавско-русско-украинские исторические связи (Folclorul și relațiile istorice moldo-ruso-ucrainene, 1975)*; *Фольклор: поэтическая система (Folclorul: sistemul poetic, 1977, în colaborare cu A.I. Balandin)*; *Eposul eroic (1983)*; *Фольклорное наследие народов СССР и современность (Moștenirea folclorică a popoarelor URSS și contemporaneitatea, 1984, în colaborare cu S.S. Cibotaru)*; *Устная эпическая традиция во времени: Историческое исследование поэтики (Tradiția orală epică în timp: Studiu istoric al poeziciei, 1989)*; *Экспериментальная текстология фольклора (на славянском и неславянском материале) (Textologia experimentală a folclorului: în baza materialului slav și non-slav, 1998)*; în calitate de redactor: *Типология народного эпоса (1975)*; *Типология и взаимосвязи фольклора народов СССР: поэтика и стилистика (1980)*; *Фольклор: поэтика и традиция (1982)*; *Фольклор: образ и поэтическое слово в контексте (1984)*; *Фольклор: проблемы историзма (1988)*.

Împreună cu o echipă de folcloriști și etnografi a inițiat și a ghidat o serie de cercetări de teren în România, Bulgaria, Iugoslavia, Macedonia, Ucraina, Rusia (în regiunile Iaroslav, Penza, Vologda și Republica Altai). Una din cele mai importante expediții etnofolclorice de teren a fost realizată cu o echipă de etnologi finlandezi în perioada 1997-1999 în Gornâi Altai, în vederea înregistrării și cercetării complexe a creațiilor epice ale remarcabilului povestitor-kaichi Alexei Kalkin.

A participat activ la pregătirea seriilor academice *Фольклор народов СССР (azi, Фольклор народов Европы и Азии și Эпос народов СССР (din 1992, Эпос народов Евразии, membru al colegiului de redacție, începând cu*

anul 1971 și numărând 26 de volume), ediții îngrijite sub egida Institutului de Literatură Universală „A.M. Gorki”.

Etnologului îi aparține și ideea fondării corpusului de publicații *Памятники фольклора народов Сибири и Дальнего Востока (Monumente ale folclorului popoarelor din Siberia și Orientul Îndepărtat)*, editat la ora actuală în 34 de volume, fiind și adjunct al redactorului-șef. Corpusul academic, proiectat să apară în 60 de volume, cuprinde cele mai remarcabile lucrări de creație populară orală sub aspect artistic. Această serie este o nouă ediție fundamentală a monumentelor folclorice, care nu are analogie în folcloristica rusească, cuprinzând creații în peste 30 de limbi. Fiecare volum din serie este conceput ca un produs multimedia, care include un articol introductiv, texte în limba de origine, traduceri în rusă, comentarii și note la text și traducere, un studiu muzicologic, notografiile ale melodiilor și comentarii la acestea, un disc de vinil 17,5 cm (sau un DVD) cu probe sonore ale lucrărilor selectate. Publicația marchează o nouă etapă în studiul folclorului popoarelor indigene din Siberia. Editarea complexă a textelor din acest corpus reprezintă o bază reală a investigațiilor comparate în studiile de folcloristică, lingvistică, etnomuzicologie, precum și o sursă pentru studierea tradițiilor creației orale a tuturor etniilor din Siberia și Orientul Îndepărtat. Corpusul a avut impact deosebit asupra comunității academice, astfel că, în anul 2002, pentru coordonare și implicare în realizarea acestui proiect multivoluminos etnologului Victor Gațac și întregii echipe editoriale i-a fost decernat Premiul de Stat al Federației Ruse în domeniul științei și tehnologiei.

De remarcat e și contribuția savantului la dezvoltarea științei despre folclor din Basarabia. Alături de colegii de la Chișinău, a participat la elaborarea și editarea primelor lucrări de sinteză privind istoria folcloristicii, teoria și metodele de cercetare ale creației populare imateriale: *Izvor veșnic viu* (Chișinău, 1961), *Schițe de folclor moldovenesc* (Chișinău, 1965), creștomatție alcătuită din cele mai relevante texte etnofolclorice; *Folclor moldovenesc* (Chișinău, 1966) ș. a. Au urmat câteva lucrări, realizate în colaborare sau în redacție: *Folclor moldovenesc: Studii și materiale* (Chișinău, 1968), *Studii și materiale de folclor* (Chișinău, 1971); *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou* (Chișinău, 1972) de Nicolae Băieșu, *Poetica liricii populare moldovenești (cântate) de Sergiu Moraru* (Chișinău, 1978), *Estetica folclorului moldovenesc* (Chișinău, 1974), *Relații moldo-ruso-ucrainene (Studii, materiale, bibliografie)* (Chișinău, 1981), *Creația populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina)* (Chișinău, 1991) ș. a. Împreună cu folcloriștii de la Chișinău, a participat

la elaborarea și editarea corpusului de folclor în 16 volume – *Creația populară moldovenească* (1975-1983). Este alcătuitor, semnează articolul introductiv și comentariile la volumul *Eposul eroic* (Chișinău, 1983), și altele în calitate de membru al colegiului de redacție: *Poezia populară a obiceiurilor calendarice* (1975) de Nicolae Băieșu; *Poezia lirică populară* (1975) de Ion Ciobanu; *Legende, tradiții și povestiri orale* (1976) de Grigore Botezatu; *Balada populară* (1976) de Andrei Hâncu; *Povești fantastice* (1976) de Grigore Botezatu; *Cântece populare de dragoste* (1977) de Efim Junghietu; *Strigături, amintiri și scrisori versificate* (1978) de Efim Junghietu și Sergiu Moraru; *Folclorul copiilor* (1978) de Nicolae Băieșu; *Snoave și anecdote* (1979) de Victor Cirimpei; *Folclorul obiceiurilor de familie* (1979) de Andrei Hâncu și Valentin Zelenciuc; *Ghicatori* (1980) de Sergiu Moraru; *Povești nuvelistice* (1980) de Grigore Botezatu; *Proverbe și zicători* (1981) de Efim Junghietu; *Teatru popular* (1981) de Gheorghe Spătaru și Iulian Filip; *Cântece revoluționare și sovietice* (1982) de Ion Ciobanu și Ion Buruiană. Lucrarea a fost apreciată în 1991 cu Premiul „Dacia” al Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Și realizarea celorlalte serii de folclor: colecția edițiilor zonale și colecția pentru elevi și studenți *Mărgăritare* (în 16 volume) se datorează conlucrării asidue a etnologului Victor Gațac cu colaboratorii Sectorului de Folclor al Institutului de Filologie.

E lesne de observat că preocupările științifice ale savantului Victor Gațac vizează eposul popular eroic, cântecul popular istoric, poetica istorică, direcțiile esențiale/ moderne ale folcloristicii experimentale, aspectele generale ale textologiei complexe a folclorului cu implicarea tehnologiilor multimedia, abordarea etnopoetică în studierea tipologiei folclorului, constantele etnopoetice în creația orală a mai multor popoare, dinamica tradițiilor folclorice în timp, problemele traducerii textelor folclorice în alte limbi etc.

Pentru prima dată în folcloristica din Basarabia etnologul Gațac a propus definirea și deosebirea concretă a trei specii folclorice ale cântecului bătrânesc: eposul popular eroic, balada și cântecul folcloric istoric, ca specii unice. Contribuția savantului e una considerabilă, deoarece și la ora actuală se observă neglijențe din partea unor cercetători cu referire la definirea corectă a speciilor eposului popular. Dezvoltând conceptul de textologie complexă multimedia, etnologul recurge la metoda experimentului folcloric pentru a pune într-o lumină nouă perceperea gradului de variabilitate a unui tip, elementele lui constante, necesare pentru elucidarea problemei fixității unei variante. Insistând ceva mai mult asupra teoriei originale propuse de etnolog, vom înțelege că inițiatorul perspectivei etnopoetice de studiere a tipologiei folclorului e

de părerea că există o serie de constante care se manifestă la diferite etape de evoluție a creației populare, fiind comune și răspândite în folclorul mai multor popoare. Manifestarea constantelor etnopoetice, potrivit autorului, se concentrează în parametrii stilistici și narativi ai produsului etnofolcloric sincretic: text literar, muzică, coreografie, mimică/gestică, recuzită specifică ș. a. Aceste formule stereotipe și așa-numitele locuri comune alcătuiesc modelele verbalizate, constituite la o etapă distinctă în evoluția procesului de creare a literaturii populare, și care, în urma cristalizării, sunt transmise mai departe. Alături de aceste modele concrete există modele abstracte, virtuale, cu rol de invariantă, care se concretizează în fiecare creație individual. Modelele abstracte reprezintă prototipurile sau arhetipurile, care în procesul de metaforizare obțin uneori valoare de simbol. Fiecare produs folcloric este caracterizat de anumite constante sau trăsături specifice, însușite din mediul în care au fost create, având și anumite semnificații și structurări artistice, dictate de mentalitatea colectivității și funcția pe care o îndeplinește. Fiecare variantă a unui fapt folcloric preia o structură constituită din teme, subiecte, motive, mijloace expresive, între care există o corelare. Constantele respective, având o existență parțial independentă, pot fi interpretate, din perspectiva apartenenței unui cod (cod folcloric), drept semne cu sensuri relativ determinate. Această interdependență consensuală dintre structură și constante este dictată de tradiție, dar poate permite și transformări generate de improvizația colportorului. Prin aceasta se explică principiul varierii creațiilor folclorice. Particularitatea respectivă demonstrează că între categorii, temă și subiect nu există o interdependență categorică. Cât privește constantele adaptate de o categorie folclorică, acestea obțin prin raportare la contextul funcțional semnificațiile și trăsăturile categoriei integratoare.

Sugestive ni se par, în acest sens, reflecțiile folcloristului V. Gațac asupra funcțiilor literare ale „citatelor” folclorice. Cercetătorul evidențiază că în romanele lui Druță sunt și „reflectări folclorice directe”: citări de cântece populare, descrieri de obiceiuri, utilizări ale poveștilor populare. „Dar, scrie V. Gațac, toate aceste elemente nu rămân doar material ilustrativ. Ele intră în mod organic în sistemul poetic al romanului și i se supun acestuia. Altfel spus, ele nu mai sunt pur și simplu un cântec sau o urătură de An Nou, ci o parte a textului romanului” (*Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”)*).

Pornind de la aceste principii de interpretare a constantelor etnofolclorice, V. Gațac, extinde problematizarea și funcționalitatea lor în noul context al literaturii: „Folclorul și literatura sunt ca și cum două stări artistice diferite,

dacă vreți – două substanțe estetice și două sisteme poetice diverse. Între ele există nu numai contacte, continuitate și reciprocitate, ci și opoziții estetice și evolutive. Anume aici se află una din principalele probleme istorico-teoretice ale corelației literaturii cu creația populară” (*Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”*).

Una din problemele interacțiunii folclorico-literare care s-a aflat în atenția etnologului vizează conceptualizarea noțiunii de *folclorism*. După cum menționează prof. Victor Gațac, conceptul dat, atât la noi, cât și peste hotare, este utilizat pentru a denumi orice fel de formă netradițională de interpretare a creației populare; având totuși rezerve față de adevărul celor expuse, cercetătorul propune de a raporta noțiunea de *folclorism* la *prelucrarea artistică asistemică a tradițiilor folclorice de către scriitori, compozitori, artiști plastici*, celelalte apelări la folclor fiind numite corespunzător: *activitate artistică de amatori, tirajare industrială: „artizanat”* (В. Гацак. *Фольклорное наследие народов СССР – достояние новой социальной и интернациональной общности.*). În acest sens, V. M. Gațac observa în mod justificat că investigarea relațiilor literaturii cu folclorul aduce, de obicei, în sfera de atenție a cercetătorilor contactele și legăturile nemijlocite – folosirea de către scriitor a imaginilor și subiectelor folclorice, asimilarea unor modalități poetice etc. „Importanța unor astfel de factori este incontestabilă, afirma folcloristul, ceea ce înseamnă că investigarea lor pe orizontală și verticală este necesară. <...> Dacă nu vom merge mai departe, fenomenul riscă să fie tratat unilateral: există sau nu există folclorism, e „bine” sau e „rău”, atunci când există sau nu există”, astfel, literatura poate fi corelată cu folclorul nu numai în baza faptului că asimilează cutare sau cutare elemente concrete ale acestuia. Ea, literatura, e legată de creația populară și într-o accepție mai largă – ca etapă de continuitate a dezvoltării estetice” (*Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”*).

Grație rezultatelor remarcabile obținute în domeniul folcloristicii experimentale, precum și a contribuției esențiale aduse valorificării și promovării tezaurului spiritual al poporului a fost apreciat de multe centre etnologice, fiind invitat să susțină comunicări, rapoarte la diverse foruri științifice ale savanților din întreaga lume: Helsinchi (Finlanda), Washington (SUA), Varșovia (Polonia), Sofia (Bulgaria), Budapesta (Ungaria), București (România), Beijing (China), Tochio (Japonia), Delli (India) ș. a. Ca specialist etnolog de o înaltă ținută științifică a ocupat mai multe funcții consultative: din 1991 este ales membru al Comisiei pentru Folclor a instituțiilor de învățământ superior din Federația Rusă, din 1996 – președinte al Consiliului Științific pentru Folclor al

Academiei de Științe al Federației Ruse, locțiitor al președintelui Comitetului Național al Slaviștilor din Federația Rusă, din 1993 – membru al Asociației Folklore Fellows International (or. Helsinki); din 2000 – membru al Departamentului de Istorie și Filologie al Academiei de Științe a Federației Ruse; membru al Colegiului de redacție al revistei *Demos* (Berlin). Recunoașterea esențială a meritelor aduse dezvoltării științei vine în anul 2000, atunci când distinsul folclorist V. Gațac este ales membru corespondent al Academiei de Științe din Federația Rusă, Departamentul de limbă și literatură (folcloristică), și membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei. Cu acest prilej, dr. hab. Nicolae Băieșu avea să remarce: „Este al doilea filolog (după marele B. P. Hasdeu) originar din Basarabia, care a devenit membru corespondent al AȘ din Rusia” (Nicolae Băieșu, *Victor Gațac – un folclorist basarabean cu rezonanță universală*) și titlul de om emerit în științe al Republicii Calmâchia.

Membrul corespondent Victor Gațac a avut și numeroși discipoli. Sub conducerea etnologului au fost susținute 23 de teze de doctorat și 11 teze de doctor habilitat. În același timp, nu a încetat să mențină o legătură strânsă cu cercetătorii de la Academia de Științe a Moldovei, îndrumând și consultând specialiști în domeniul folcloristicii din Basarabia: Nicolae Băieșu, Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, Gheorghe Spătaru, Victor Cirimpei, Nadejda Popovici, Grigore Bostan, Sergiu Moraru, Andrei Hropotinschi, Luminița Drumea, Liuba Cimpoieș, Vitalie Sârf, Lilia Hanganu, Ana Graur, Iulian Filip ș.a.

Etnologul Gațac trece în eternitate la 20 februarie 2014, lăsând în urma sa numeroase studii teoretice și practice, valoroase pentru parcursul științific actual al folcloristicii din întreaga lume, precum și numeroși discipoli care să-i continue inovațiile, proiectele și direcțiile de cercetare.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Dan VEREJAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5682-5955>

BURGHIU, Iacob. (n. 3 iulie 1941, în satul Zăicani, Râșcani, fiul lui Iacob Burghiu și al Eudochiei Voynarovski – d. 28 iunie 2003, Chișinău). Poet, prozator, actor, scenarist și regizor. Studiile medii le face în localitatea de baștină, mândru de școala sa în care au învățat oameni cu renume (precum Gherman Pântea, deputat în Sfatul Țării, deputat în Parlamentul României din partea județului Bălți, primar al Chișinăului în trei mandate, primar al orașului Odessa între 1941-1944). Deși toți colegii

mergeau la facultate în capitală, I. Burghiu alege să facă studii la Bălți, mai aproape de părinți, de baștină. După o jumătate de an de studii părăsește Facultatea de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic din Bălți, alege să muncească în calitate de actor în echipa adunată în jurul lui Mihai Volontir. Cei șase ani de actorie (la Teatrul „Vasile Alecsandri” din Bălți, 1958-1961, și la Teatrul „Lucaefărul” din Chișinău, 1960-1964), l-au determinat să facă Facultatea de Regie la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova (prestigiosul VGİK, 1969).

În calitate de regizor activează la studioul „Moldova-film” (1968-1987). În timpul când filme în Moldova nu se turnau, este consultant al secției dramaturgie la Uniunea Scriitorilor din RSSM (1987-1989); apoi șef al Direcției arte și relații cu uniunile de creație la Ministerul Culturii (1989-1990) și prim-vice-ministru al Culturii și Cultelor (1990-1994). Se schimbau puterile și I. Burghiu alege să fie director al Centrului Național de Studii Literare și Muzeografie „M. Kogălniceanu” (1995-1997). Deține funcția de consilier prezidențial în problemele culturii și cultelor (1997-2001). Este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova (din 1967) și al Uniunii Cineaștilor din Moldova (din 1975).

Premii și distincții. Deține distincțiile *Medalia Mihai Eminescu* (1996) și *Maestru în artă* (1999). Cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere, pe fațada casei unde a locuit regretatul scriitor și cineast, a fost dezvelit un basorelief cu chipul lui Iacob Burghiu. Realizarea plăcii comemorative apar-

ține sculptorului Ion Zderciuc. Despre viața și activitatea lui Iacob Burghiu colegii săi, Mircea Chistruga și Mihai Ștefan Poiată, au realizat filmul documentar „*Venim și mâine pe aici*” (2007).

Reprezentarea operei. În calitate de scriitor, debutează în presa republicană cu nuvele în revista „Nistru” (1962) și editorial cu volumul de proză scurtă *Soare în cârjă*, (1966). Publică apoi alte șase cărți de proză și poezii: *Lebăda roșie*, *Soră lume*, *Spre o mioară*, *Vânturi solare*, *Cifre Romane: pe lespezi de calvar*, *Rup spice duminica*. E autorul a două piese de teatru: *Alexandru Lăpușneanu* și *Cutremurul*. Postum, la aniversarea de 75 de ani de la naștere, sunt editate volumele *Soră Lume* (proză) și *Rup spice duminica* (poezii). Despre proza poetică a lui I. Burghiu au scris criticii și istoricii literari, colegii prozatori și poeți: acad. Mihai Cimpoi, M. Dolgan, V. Beșleagă, V. Teleucă, E. Țau ș.a.

În cinematografie a debutat cu scurtmetrajul „*Colinda*”, realizat la studioul „Telefilm-Chișinău” în 1969, fiind lucrarea de diplomă a cineastului. Filmul a fost interzis timp de două decenii. A continuat cu filmele artistice: „*Povârnișul*” (1970), cu actorul Mihai Volontir în rolul central, „*Casă pentru Serafim*” (1973), „*Nu crede țipătului pasării de noapte*” (1976), în rolul principal actorul și regizorul Vasile Brescanu, „*Fii fericită, Iulia!*” (1983). Este autorul mai multor documentare, printre care: „*Balada lemnului*” (1975), „*Surorile*” (1978), consacrat Tamarei Ceban și Valentinei Savițaia; „*O singură zi*”, „*Paralela 47*”, „*Pământul nu uită*”, „*Mama*”, „*Codrii în toamnă*”, „*Cânta o pasăre în noapte*”. Un documentar în 4 acte i-a fost consacrat prozatorului, scenaristului și regizorului Vlad Ioviță (scenariul Mihai Poiată, Iacob Burghiu).

Într-un interviu de la intersecția de secole și milenii, regizorul, scriitorul și omul Iacob Burghiu afirma: „*Susțin tot ce conține omenie... Mă asociez cu cei care cultivă sentimentul omeniei... Caut acea relație cu oamenii și între oameni, în care se manifestă frumosul și omenia*”. În continuarea aceluși interviu: „*Societatea noastră este foarte bolnavă. Nimeni nu bănuia că revenirea la relațiile bazate pe proprietatea privată va declanșa în om, într-o măsură atât de mare, sentimente care timp îndelungat s-au aflat sub imperiul fricii. S-au dezlănțuit din plin diferite porniri josnice, animalice. Noi trecem printr-o perioadă de grele încercări. Există forțe negre și nesățioase, care nu se gândesc decât la sine și la animalul din ele. Uneori ajungi să crezi că ceva nu este în regulă pe acest Pământ. S-ar părea că ceva nu e în regulă în privința codului genetic al omului, ceva nefiind programat inițial*” (Revista „Sovremennaia Kniga”, nr.1, 2000).

Omul de cultură Iacob Burghiu constată că numai „*cultura poate asi-*

gura acest echilibru, dar nu una de suprafață, nu simpla cărturărie, ci cultura moralei și a credinței. Frica de Dumnezeu. Mă refer la o frică anume, care ne face mai buni. Care ne învață, că pentru toate va trebui să răspundem. Care ne face mai responsabili în toate acțiunile noastre”. Prozatorul și eseistul Iacob Burghiu se dezvoltă în toată splendoarea talentului său în meditațiile/aluzii la ruinarea unui imperiu: „Au apărut multe țări noi, dar, în esență, nu s-a schimbat nimic. De ce? E clar ca bună ziua: era un singur pahar cu apă poluată. Apa a fost împărțită și turnată în mai multe păhăruțe. Apa însă a rămas aceeași – băhilită. Se simte nevoia unor semințe noi, care să ne trezească. Unor semințe ale bunătății. S-ar putea să ne aflăm în pragul apariției unei noi religii... Trebuie să apară ceva: un entuziasm nou, un nou punct de sprijin. Poate omul va descoperi Marele Univers și în sinea lui? În constelațiile creierului nostru sunt stocate cunoștințe despre toate minunile descoperite de către umanitate pe tot parcursul istoriei sale. Noi însă, deocamdată, nu știm a le folosi.”

În prefața aceluși interviu cu I. Burghiu, jurnalistul și poetul Oleg Panfil scrie: „În creația lui vibrează o forță ce nu poate fi explicată exclusiv prin poezie. Prospețimea de izvor a versurilor, prezența lui în spațiul culturii distonează flagrant cu bilanțul prea puțin optimist al căutărilor efectuate în domeniul creației de-a lungul secolului XX: „Noi am studiat în profunzime răul, în loc să facem bine”. Bunătatea este astăzi o categorie scoasă din uzul teoriei și criticii literare, fiind substituită, în cel mai bun caz, cu conceptul „umanism” și „bine”. De fapt, bunătatea nu este pur și simplu un termen, ci și un mod de viață, care stimulează energia vitală a ființei umane. Versurile lui Iacob Burghiu sunt pătrunse de o sinceritate puțin întâlnită în zilele noastre, cu scăpărări de lumină orientate spre sublimale și neexploratele orizonturi ale bunătății umane”.

Scieri:

Soare în cârjă. Chișinău, 1966, 1999.

Fântâna adună apă. Chișinău, 1970.

Lebăda roșie. Chișinău, 1981.

Spre o mioară. Chișinău, 1990.

Vânturi solare. Chișinău, 1999.

Cifre romane pe lespezi de calvar. Chișinău, 2001.

Soră Lume. Chișinău, 2001, 2016.

Rup spice duminica. Chișinău, 2001, 2016.

Filme artistice: „Colinda”, 1968; „Povârnișul”, 1970; „Casă pentru Serafim”, 1973; „Fii fericita, Iulia!”; documentare: „O singură zi” (scenariul, regia), la

studioul „Telefilm-Chișinău” 1965; „Paralela 47” (regia), 1966; „Balada lemnului”, la studioul „Moldova-film” 1975; „Patria nu-i va uita”, 1975; „Surorile”, 1978; „Mama”, 1978; „Codrii” (scenariu), 1978; „Nu crede țipătului pasării de noapte”, 1976; „Vlad Iovița”, 1985.

Referințe bibliografice:

- 1 BEȘLEAGĂ, Vladimir. Ochiul magic. În: *Cultura*. 1967, 25 febr.
- 2 CIMPOI, Mihai. Nevoia de epic a nuvelei. În: *Zorile Bucovinei*. 1967, 19 nov.
- 3 DOLGAN, Mihail. Proza poetică a lui Iacob Burghiu. În: *Marginalii critice*. Chișinău, 1973.
- 4 DOLGAN, Mihail. Un tânăr prozator: Iacob Burghiu. În: *Nistru*. 1964, nr.10.
- 5 <https://noi.md/md/interviuri/poetica-bunatatii>
- 6 TELEUCĂ, Victor. Sorginte în două dimensiuni. În: *Moldova Suverană*. 1991, 3 iun.
- 7 ȚAU, Elena. *Aspecte ale convenționalului în proza scurtă moldovenească contemporană*. Chișinău, 1980.
- 8 <https://noi.md/md/societate/filmele-lui-iacob-din-filmul-despre-iacob-foto>
- 9 CIMPOI, Mihai. Iacob Burghiu. Portret literar. În: *Cultura*. 4.10.1969.
- 10 POIATĂ, Mihai. *Filmele lui Iacob din filmul despre Iacob*. 3.07.2019.
- 11 TELEUCĂ, Victor. În loc de prefață. În: *Moldova Suverană*. 2000, 21 iun.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

EFREM BAUCH: O TENTATIVĂ A ÎNȚELEGERII ISTORIEI NEAMULUI

Miroslava LUCHIANCIKOVA

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6598>

BAUCH, Efram (Efraim). (01.13.1934, Tighina (Bender), Basarabia – 13.04.2020, Petah Tikva, Israel), scriitor rus, moldovean și israelian, poet, traducător, jurnalist, personalitate publică.

A fost președintele Federației Uniunilor Scriitorilor din Israel, care reunește 12 uniuni lingvistice; a condus filiala israeliană a PEN-Clubului Internațional; Președinte al Asociației All-Israel a Comunităților de Imigranți din Moldova.

Efram Bauch s-a născut la 13 ianuarie 1934 la Tighina (Bender), în Basarabia, într-o familie de evrei. Părintele, Isaac Bauch, avocat, a murit pe front, în luptele de lângă Stalingrad. În timpul războiului, Efram Bauch și mama sa au fost evacuați în regiunea Saratov. După război, familia s-a întors la Bender, unde Efraim a urmat ciclul primar de educație religioasă. În 1952-1953 a predat literatura rusă în satul Căușeni, apoi s-a stabilit la Chișinău. După absolvirea Facultății de Geologie a Universității de Stat din Chișinău în 1958, a lucrat în calitate de inginer geologic la Institutul de Resurse Minerale din Crimeea și speolog într-o expediție la Lacul Baikal. După ce a revenit la Chișinău, în 1960, a fost jurnalist pentru ziarul „Молодежь Молдавии” („Tinerimea Moldovei”), după desființarea acestuia în 1962 până în 1967, a lucrat, din nou, geolog la Institutul de Proiectare „Moldghidrostroy”.

Prima poezie i-a fost publicată în ziarul „Победа” („Biruința”) din or. Bender în 1952, însă cu regularitate, publicațiile au început să-i apară la sfârșitul anilor 1950 în revista „Кодры” („Codrii”) și în ziarul „Молодежь Молдавии”. Debutul de carte al lui Efram Bauch a avut loc în 1963, cu culegerea de poezie „Fațete”. În 1964 a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din URSS. Mai târziu, au fost publicate cărțile de poezie „Tramvaie în noapte” (1965), „Seara roșie” (1968) și poezii pentru copii și adolescenți înmănuncheate în culegerea „Transformări” (1973); cărțile pentru copii „Mazăre și contele Trufel” și „Călă-

torie în țara Geo” (ambele în 1965). Efrem Bauch a fost alcătuitorul culegerii de versuri ale tinerilor poeți din Moldova „Весенние клавиши” („Clapele primăverii”) (1966). În poeziile lui Bauch, purtând o anumită amprentă a oficialității literare din acea vreme, e prezentă dorința eroului liric de a înțelege schimbările care au loc în lume și de a arăta că fațeta sentimentelor care trăiesc în fiecare om este totuși vizibilă.

O atenție specială merită poeziile: „Ții minte orașul scripitor”, „Chopin”, „Vocea tristă a violoncelului”. O trăsătură caracteristică poeziei lui Bauch este muzicalitatea. Bauch este cunoscut și în calitate de traducător. A tradus în rusă câteva poezii ale lui P. Boțu, V. Teleucă, A. Codru ș.a. Între 1967-1971, a fost responsabil de rubricile de literatură și artă în ziarele „Tinerimea Moldovei” și „Chișinău. Gazetă de seară”. În perioada 1971-1973 a studiat la Cursurile literare superioare ale Uniunii Scriitorilor din URSS de la Institutul de Literatură Universală „A.M. Gorki”. Între anii 1975-1976 a lucrat la studioul „Moldova-Film” (autor al scenariului filmului „A treizecea primăvară a victoriei”, 1975).

În 1977 s-a repatriat în Israel, unde au fost publicate multe dintre cărțile sale: „Ruach” (poezii, 1978) și heptalogia „Сны о жизни” (*Vise despre viață*): romanele „Kin și Orman” (titlul original – „Restul – tăcerea”, 1982, reeditat în 1992), „Piatra lui Morie” (1982, reeditat în 1992), „Scara lui Iacob” (1987, reeditat în 1990 și 2001), „Chemare” (trilogie, 1991 și 1993), „Soarele sinucigașilor” (1994). Al șaselea roman din această heptalogie – „Deșertul îl ascultă pe Dumnezeu” a fost publicat în 2002 la Moscova, iar al șaptelea și ultimul – „Perdeaua” în 2008 la Tel Aviv.

Proza scriitorului prezintă un mare interes pentru istoria complexă a poporului evreu, care se întruchipează într-o abordare analitică a timpurilor biblice. Mai mult, în ciuda prezentării biblice a evenimentelor – adică a evenimentelor în sine –, subiectul narativ aproape nu există. Textul se caracterizează printr-un ritm filosofic, aforistic – trăsătură care aparține stilului scriitorului. În aceste romane s-a încercat o tentativă a înțelegerii istoriei poporului evreu (începând cu Exodul) ca o sete de mișcare perpetuă, o dezvoltare în timp și spațiu. Cu toate acestea, trebuie de remarcat că se caracterizează, totuși, printr-o o narațiune prea statică și cuprinzătoare.

O colecție de poezii selectate din diferiți ani „Umbra și Cuvântul” a fost lansată în 1999. Eseurile scriitorului au fost culese în cartea „O acțiune intențată a Istoriei” (2007). Majoritatea lucrărilor în proză ale scriitorului au fost traduse în ebraică, uneori chiar de autor.

A tradus din ebraică în rusă poeziile multor scriitori și poeți israelieni, a editat colecția „*Мастера израильской прозы*” (*Maestri ai prozei israeliene*). Au fost traduse în ebraică lucrările lui Evghenii Evtușenko, Bella Ahmadulina, Andrei Voznesenski, Evghenii Rein, Boris Pasternak, Gennady Aigi și ale altor poeți ruși contemporani, a editat eseuri și publicistică scrisă în ebraică. A tradus în rusă cartea cabalistică „Zohar” în trei volume (1995).

A tradus din idiș în rusă poeziile lui Uri-Ṭvi Grinberg, poemul lui Yitzhak Katznelson (1886-1944) „*Песнь об убиенном еврейском народе*” (*Cântare despre poporul evreu asasinat*) ediție de carte – 1992. Traducerea în ebraică a romanului lui Bauch „*Scara lui Iacov*” de către celebrul poet Iacov Besser (în rusă cu titlul „*Данте в Москве*” (*Dante la Moscova*), editura „*Zmora-Beitan*” 1997) a primit Premiul pentru Literatură (2001), instituit de președintele Israelului.

A fost redactor al almanahului „*Поэты Большого Тель-Авива*” (Poezii Marelui Tel-Aviv, „*Alef*”, 1996), precum și al revistelor „*Сион*” и „*Кинор*” (*Sion* și *Kinor*), iar din 2007 – redactor-șef al revistei „*Слово писателя*” (*Sivântul scriitorului*), organ al Uniunii Scriitorilor de Limbă Rusă din Israel.

Efrem Bauch s-a stins din viață la 13 aprilie 2020 în Petah Tikva, Israel.

Opere:

- *Грани. Стихи* (Fațete, Poezii). Chișinău: Cartea moldovenească, 1963.
- *Ночные трамваи. Стихи.* (Tramvaie în noapte. Poezii). Chișinău: Cartea moldovenească, 1965.
- *Горошки и граф Трюфель.* (Mazăre și contele Trufel). Chișinău: Cartea moldovenească, 1965.
- *Путешествие в страну Гео.* (Călătoria în țara Geo). Chișinău: Lumina, 1966.
- *Красный вечер. Стихи.* (Seară roșie. Poezii). Chișinău: Cartea moldovenească, 1968.
- *Превращения.* (Transformări. Poezii pentru copii și adolescenți). Chișinău: Lumina, 1973.
- *Руах: стихи.* Иерусалим: Чериковер, 1978. (Ruach: poezii. Ierusalim: Serikover, 1978).
- *Кин и Орман.* Тель-Авив: Мория, 1982, 1992. (Kin și Orman. Tel-Aviv: Moria, 1982, 1992).
- *Камень Мория.* Тель-Авив: Мория, 1982. (Piatra lui Moria. Tel-Aviv: Moria, 1982).
- *Лестница Иакова.* Тель-Авив: Мория, 1987. (Scara lui Iacob. Tel Aviv: Moria, 1987).

- *Солнце самоубийц, роман. Время исповеди, эссе.* Тель-Авив: Мория, 1994, 1997 (Soarele sinucigașilor, roman. Timpul mărturisirii, eseu). Tel-Aviv: Moria, 1994, 1997).
- *Тень и слово. Стихи.* Тель-Авив, 1999 (Umbră și Cuvânt. Poezii. Tel Aviv, 1999).
- *Лестница Иакова, роман.* Иерусалим: Израиль, 2001 (Scara lui Jacob, roman. Ierusalim: Israel, 2001).
- *Оклик, роман.* Иерусалим: Израиль, 2001 (Chemarea: roman. Ierusalim: Israel, 2001).
- *Пустыня внемлет Богу.* Москва: Радуга, 2002, 2014 и др. (Deșertul îl ascultă pe Dumnezeu. Moscova: Raduga, 2002, 2014 etc.).
- *Завеса, роман.* Тель-Авив: Мория, 2008. („Perdeaua”, roman. Tel Aviv: Moria, 2008).
- Lucrările lui Efreim Bauch au fost traduse în engleză, franceză, spaniolă, arabă, română, poloneză, lituaniană și cehă.

Mențiuni: Premiul pentru Literatură, instituit de președintele Israelului (2001).

Referințe bibliografice:

- 1 ГЛЕЙЗЕР, Имануил. Первая удача. În: *Молодежь Молдавии*. 1963, 22 декабря (Primul succes. În: *Tinerimea Moldovei*. 1963, 22 decembrie).
- 2 КОЧЕТКОВ, В. Гул живого дня. În: *Советская Молдавия*. 1963, 16 октября. (Zvonul unei zile vii. În: *Moldova socialistă*. 1963, 16 octombrie).
- 3 РУДИН, Н. Насущный хлеб поэзии. În: *Вечерний Кишинев*. 1966, 9 декабря. (Pâinea cea de toate zilele a poeziei. În: Chișinău. *Gazeta de seară*. 1966, 9 decembrie).
- 4 ОЛЬШЕВСКИЙ, Р. Время собирать камни. În: *Независимая Молдова*. 1999, 8 октября (Timpul adunării pietrelor. În: *Nezavisimaia Moldova*. 1999, 8 octombrie).

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Sergiu COGUT

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1330-0833>

BACONSKY, Anatol Emilian. (16.VI. 1925, Cofa, județul Hotin, Basarabia – 4.III.1977, București). Poet, prozator, eseist, traducător. Era fiul lui Eftimie, preot, și al Liubei. Frate cu criticul literar Leon B. Studiază, mai întâi, la Liceul „Alecu Russo” din Chișinău, apoi la Râmnicu Vâlcea.

Își petrece vacanțele la bunica din partea mamei la Lozova, Călărași (în prezent în r-ul. Strășeni). A absolvit Facultatea de Drept din Cluj. A fost redactor-șef la *Almanahul literar* din Cluj, devenit revista *Steaua*. A debutat la 18 ani cu poezii în revista *Mugurel* a Liceului „Alecu Russo” și cu un eseu publicat în *Tribuna nouă* (1945). Primul volum *Poezii* îi apare în 1950. În acesta a elucidat aspecte ale luptei de clasă la sat, după care publică *Copiii din Valea Arieșului* (1951), *Cântece de zi și noapte* (1954), *Itinerar bulgar* (1954), *Două poeme* (1956), *Dincolo de iarnă – Pasteluri* (1957), *Fluxul memoriei* (1957). Volumele de până la *Dincolo de iarnă* se află sub pecetea proletcultismului, deși Eugen Simion nu exclude că „în aceste voioase platitudini ar fi o ascunsă ironie, că poetul folosește dinadins teribilele clișee pentru a compromite speța poeziei triumfaliste, înfloritoare și de mare reputație în obsedantul deceniu”. În cele două volume din 1957, *Dincolo de iarnă* și *Fluxul memoriei*, avem o poezie a unui neoromantic prin temperament („un contemplator senin”, notează Al. Piru, „un elegiac estetizant” îl consideră Mircea Iorgulescu). „Pastelurile reflexive propun un ținut de păduri nordice și murmure de mări aspre, scitice. El însuși se definește ca un om din nord, legănat de viscole”, remarcă Eugen Simion. Poemele cu adevărat memorabile din această etapă sunt cele de natură erotică (ciclul *Seară erotică* din *Fluxul memoriei*). În poezia sa de dragoste, precizează Nicolae Manolescu, el „este poetul comuniunii dintre uman și vegetal. Nuduri albe, fosforescente, vegetale și sanguine în același timp, se amestecă cu ierburile, topind bruma și uscând sevele sau se desfoliază într-un cântec ritual”, relevând totodată că de pe acum apare evident la B. „estetismul gesturilor, punerea în scenă, decorul artificial și studiat”. Iar E. Simion menționează că ciclul respectiv „arată o senzualitate fină și un gust decis de a implica iubirea

în mișcările insesizabile ale materiei”. O altă temă interesantă din acest volum, dar rămasă fără urmări în lirica ulterioară a poetului, este cea a „memoriei”, în legătură cu care N. Manolescu remarcă: „Punctul de plecare îl găsim, desigur, în Blaga, dar în 1957 nimeni nu putea să prevadă noul tradiționalism din anii noștri, pe care A. E. Baconsky îl anticipează până și în imagistică (străbunii, tracia, Ștefan cel Mare, oierii legendari)”. După *Fluxul memoriei* publică volumele *Imn către zorii de zi* (1962), *Fiul risipitor* (1964) și *Cadavre în vid* (1969). În primul din acestea, **B.** este un mare poet gotic, autor al unei poezii care este „foarte frumoasă, senzuală și eterică în aceeași măsură, hieratică și solemnă, patetică și subtilă, dar mereu de o neascunsă prețiozitate” (N. Manolescu). Cu referire la poezia de acum, E. Simion precizează că **B.** „scrie o poezie a vârstelor”, „o poezie a umbrei tragice a timpului, o poezie, în fine, în care melancolia filtrată întâlnește *spleenul septentrional*, cum însuși zice despre Montale, un poet pe care îl admiră”, remarcând în legătură cu volumul *Imn către zorii de zi* că titlul acestuia „și câteva poeme mai energice contrazic ideea că A. E. Baconsky este un poet al clarobscurului, un elegiac al stărilor difuze. Dacă parcurgem poemele, vedem însă că imnurile ascund o imperceptibilă tristețe. (...) Există mereu la Baconsky o voluptate a distilării, un filtru al sensibilității care împiedică accesul elementelor agresive în poem. Elementele sunt supuse unei dematerializări lente”. Același critic literar remarcă la **B.** „o veritabilă poetică a migrației, o reverie a depărtării și a risipirii, cu efecte de mare originalitate în câmpul propriu-zis al liricii”. Despre volumul *Fiul risipitor*, E. Simion menționează că este, „pentru această fază elegiacă, cartea cea mai frumoasă” a lui **B.** și „una dintre cele mai substanțiale, sub raportul valorii, apărute după război”, specificând: „Este o regăsire (în marea tradiție a poeziei moderne) și o pregătire de plecare la propriu și la figurat: un sentiment puternic al trecerii și o dorință, abia perceptibilă, de a evada spre altă poezie. *Fiul risipitor* stă, până la un punct, sub semnul panismului blagian. (...) Anotimpul ales este iarna, dar mai des revine în poeme toamna. Ceremonia înaltei melancolii se desfășoară „în târziul noiembrie” și tema ei fundamentală este *extatica trecere*. Simbol multiplu: trecerea în alt anotimp, în altă vârstă, pregătirea înceată de moarte, splendorile frumuseții bolnave, voluptatea reintegrării”. Despre poet se reliefează că este „un *visător de miază-noapte*, un vechi pelerin exaltat de miraje, în spiritul lui este un *vuiet neîncetat* și o *mare liniște*, ființă, cu alte vorbe, a contrastelor romantice, o ființă însă în care stă de veghe luciditatea modernă”. Volumul *Cadavre în vid* (1969) constituie o apariție insolită în lirica lui **B.** În legătură cu el, N. Manolescu constată:

„dacă *Fiul risipitor* se menține, cu toată această tonalitate adânc elegiacă și cu toată pulverizarea peisajului exterior, mai aproape de vechea lirică” a lui **B.**, „*Cadavre în vid* îl fac pe poet de nerecunoscut. Versurile se umplu de cenușă, de cadavre, de otravă, de viermi, de schelete, ca și cum existența ar suferi de o boală misterioasă și s-ar descompune lent”, remarcând că estetismul lui **B.** „este aici crepuscular, adesea funerar, încărcat de imagini ale prăbușirii și ale morții”. Iar Eugen Simion, cu referire la volumul în cauză, relevă: „Materia este în stare de disoluție și orice lucru poartă un cadavru la bord. Poezia nu mai pune *nimburi*, poezia consemnează un dezastru. Influența neoexpresionismului german este evidentă. Dar decisivă pentru stilul poeziei este evoluția poetului trecut în altă vârstă morală. Dintr-o natură orfică el plonjează într-o teribilă criză”. Totodată, criticul reliefează: „Toate poemele au, de fapt, o unică obsesie, și aceasta este senzația de gol (de gol metafizic), de degradare și complicitate. Nota existențială este dominantă, versurile exprimă o conștiință terorizată de ideea morții și o sensibilitate ce înregistrează bătăile inimii bolnave a lucrurilor”.

Postum apare volumul *Corabia lui Sebastian*. Poemele acestuia, notează Eugen Simion, „sunt scrise în două registre: unul, prozaic, realist, cuprinde fragmente dintr-un jurnal european (poetul a stat o vreme în Berlinul occidental), altul, liric, imaginar, pornind de la aceleași fapte, proiectează o călătorie fabuloasă într-o lume ce se prăbușește în propria-i opulență și mediocritate”. În continuare, se menționează că avem de-a face cu o poezie „dură, sarcastică, voit a-poetică (formal), nutrită de o teribilă conștiință a vidului și a disimetriilor, dislocărilor în lumea din afară”, precizându-se: „Între cele două registre privirea se plimbă posomorâtă, fără iluzii. Un ochi observă necruțător o lume ce se computerizează progresiv, celălalt duce impresia mai departe și o pune în relație cu o sensibilitate deja pregătită, dezabuzată, sceptică la modul livresc”. Notoriul critic remarcă, de asemenea, următoarele: „Nouă este în *Corabia lui Sebastian* oboseala de cultură, mai insistent este sentimentul de neîncredere în cuvinte. (...) Civilizația pe care o observă cu ochi necruțător poetul este, înainte de orice, o *civilizație a cuvintelor*. O logocrație care agresează gândirea și intimidează poezia. (...) Neîncrederea în cuvinte duce la neîncrederea în literatură”, **B.** devenind „un moralist neîndurător, exasperat de ceea ce el numește, într-un loc, „măcelul demagogic”. Obiectele și cuvintele, într-o egală, intolerabilă proliferare, îl terorizează”. **B.** este și autorul unui volum de proză de factură enigmatic-terifiantă, intitulat *Echinouxul nebunilor și alte povestiri* (1967). Postum i-a apărut, în România, romanul *Biserica neagră*. Cu referire

la proza scriitorului, N. Manolescu remarcă următoarele afinități: „Pe de o parte, e vorba de rudele contrautopiei (sau utopiei negre), specie relativ nouă... (...) A doua serie este a scriitorului artist, poetizant, a creatorului de atmosferă morală sumbră și neliniștitoare”, precizând totodată: „La acest capitol, legăturile cele mai exacte le-a descoperit mai demult Mihai Zamfir, incluzând narațiunile din *Echinoxul nebunilor* în studiul său din 1981 despre *Poemul în proză* și derivându-le din texte similare ale lui Macedonski, Emil Botta și Ion Vinea”. În contextul celor menționate, criticul relevă: „Factura post-simbolistică, aerul „decadent” (în felul de la Huysmans și de la ceilalți prozatori de la finele veacului trecut), straniețea morbidă, protagonistul solitar, deambulând continuu prin labirintul realului, conștiința frisonată, anxioasă, esoterismul detaliilor, acestea și altele sunt absolut frapante în povestirile din *Echinoxul nebunilor*”, pe două dintre acestea considerându-le foarte frumoase și demne de „un colțișor în orice antologie a nuvelei românești”. Este vorba de cea titulară, *Echinoxul nebunilor*, și de povestirea *Farul*. Despre romanul ce a apărut mai întâi în Germania în traducerea lui Max Demeter Peyfuss în 1976, N. Manolescu notează: „Romanul *Biserica neagră* se află cuprins pe de-a-ntregul în acest stil **fin de siècle**, cu deosebirea (importantă!)” că autorul „se servește acum de el nu doar într-un scop pur artistic, așa zicând „gratui”, ci ca să edifice o contrautopie politică, una din cele mai coerente și mai complete scrise la noi”. Este subliniat și următorul fapt: „Orice prozaism lipsește din *Biserica neagră*, care cultivă atmosfera și detaliul poetic, și e suprasaturată de efecte de artă. Nu există niciun milimetru pătrat de naturalețe ori de banalitate. Într-un roman, această proprietate devine repede un defect”, precizându-se că „*Biserica neagră* suferă din pricina grosimii stratului de tencuială așternut peste zidăria interioară a utopiei politice”.

Constant interesat de fenomenul poetic universal, **B.** a semnat o rubrică în revista *Contemporanul* și a avut o emisiune radiofonică, ambele pregătind volumele *Meridiane. Pagini despre literatura universală contemporană* (eseuri, 1965) și *Panorama poeziei universale contemporane* (traduceri, 1972), un excelent compendiu de poezie modernistă.

Scrieri:

Poezii. București, 1950.

Copiii din Valea Arieșului. București, 1951.

Cântece de zi și noapte. București, 1954.

Itinerar bulgar. București, 1954.

Două poeme. București, 1956.

Dincolo de iarnă. București, 1957.
Colocviu critic. București, 1957.
Fluxul memoriei. București, 1957.
Călătorii în Europa și Asia. București, 1960.
Versuri. București, 1961.
Imn către zorii de zi. București, 1962.
Poeți și poezie. București, 1963.
Fiul risipitor. București, 1964.
Versuri. București, 1964.
Meridiane. București, 1965, ed. II – 1969.
Fluxul memoriei. București, 1967 (antologie din volumele anterioare și cu un capitol de 17 „inedite”).
Echinouxul nebunilor și alte povestiri. București, 1967.
Remember (vol. II). București, 1968, ed. II – 1977.
Cadavre în vid. București, 1969.
Țuculescu (monografie). București, 1972.
Panorama poeziei universale contemporane (traduceri). București, 1972.
Botticelli (monografie). București, 1977.
Corabia lui Sebastian. București, 1978.
Fluxul memoriei, antologie și prefață de Mircea Braga. București, 1987.
Scrieri (vol. II). București, 1990.
Biserica Neagră și alte proze. Chișinău, București, 1997.
Fluxul memoriei. Chișinău, 1997.
Opere (vol. II). București, 2009.

Referințe bibliografice:

- 1 BUD, Crina. *Rolurile și rolul lui A. E. Baconsky în cultura română*. Pitești, 2006.
- 2 CÂMPAN, Diana. *Gâtul de lebădă și confesiunile marcate ale lui A. E. Baconsky*. Cluj-Napoca, 2003.
- 3 CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997.
- 4 CIOCANU, Anatol. *Remember la fluxul memoriei*. În: *Glasul Națiunii*. 1995, nr. 27.
- 5 CONSTANTIN, Isachie. *Naturi moarte*. În: *România literară*. 2003, nr. 24.
- 6 CUBLEȘAN, Constantin. *Universul insolit al prozei lui A. E. Baconsky*. În: *Steaua*. 1991, nr. 2-3.
- 7 FELEA, Victor. *Poezie și critică*. București, 1977.
- 8 GRIGURCU, Gheorghe. *E. Baconsky între realitate și mit*. În: *România literară*. 1990, nr. 38.
- 9 MANOLESCU, Nicolae. *Proza lui A. E. Baconsky*. În: *Manolescu, N. Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*. Vol. 2. Proza. Teatrul. Brașov, 2001.
- 10 MANOLESCU, Nicolae. *Retrospectivă Baconsky*. În: *MANOLESCU, Nicolae. Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*. Vol. 1. Poezia. Brașov, 2001.

- 11 MARTIN, Mircea. Extatica trecere a Poetului. În: *A. E. Baconsky, Scrieri*, vol. I. București, 1990.
- 12 PĂCURARIU, Francisc. Prezența lui A. E. Baconsky. În: *Steaua*. Cluj, 1982, nr. 3.
- 13 REGMAN, Cornel. *Cică niște cronicari....* București, 1970.
- 14 SIMION, Eugen. A. E. BACONSKY. Un estet al melancoliei. În: *Scriitori români de azi*. Vol. III. București-Chișinău, 1998.
- 15 SIMION, Eugen. *Introducere la ediția: A. E. Baconsky, Opere* (vol. II). București, 2009.
- 16 ȘTEFĂNESCU, Alex. A. E. Baconsky. În: *România literară*. 2004, nr. 17.
- 17 TATOMIRESCU, Ion Pachia. *Generația resurecției poetice (1965-1970)*. Timișoara, 2005.
- 18 TRIFAN, Călina. Anatol Baconsky, o dimensiune artistică. În: *Viața satului*. 1995, 17 iun.
- 19 ȚOPA, E. Nimeni nu moare și n-a murit niciodată. În: *Literatura și arta*. Chișinău, 1993, 18 nov.
- 20 ȚURCANU, N. Anatol E. Baconsky: origini și originalitate. În: Vol. *Literatura română postbelică: integrări, valorificări, reconsiderări*. Chișinău, 1998.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.